

CALONNAU + MEDDYLIAU

Dechrau arni

Rwy'n athro mathemateg mewn ysgol uwchradd gyfun yng nghymoedd de Cymru. Rwyf wedi bod yn gyfrifol am addysg bersonol, gymdeithasol ac iechyd yn ein hysgol am oddeutu saith mlynedd. Yn 2018, fe wnaeth y prifathro fy enwebu i fynd i'r rhaglen dysgu proffesiynol, Mapio Cwricwlwm Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb (ACRh) y dyfodol mewn ysgolion cynradd, uwchradd ac arbennig.

Ysgol

Ysgol Uwchradd.

Y rhai a gymerodd ran yn yr archwiliad creadigol

82 o bobl ifanc (Blynnyddoedd 7, 8, 9, 10 ac 11).

Gweithgareddau'r archwiliad creadigol

Beth sy'n aflonyddu arnoch chi?, Cardiau STOPIO/DECHRAU, Rhedfa Newid, Cardiau Galw.

Gwneud i ACRh Gyfri

Grŵp celf LGBTQ+; hyfforddiant i lysgenhadon iechyd a lles; ACRh holistaidd drwy'r celfyddydau mynegiannol; creu taflen wybodaeth am ACRh i rieni.

Cynnal yr archwiliad creadigol

Fy nghanasg gyntaf oedd cynnal archwiliad creadigol yn ein hysgol i gael rhagor o wybodaeth am safbwyntiau pobl ifanc am eu darpariaeth ACRh. Dechreuais drwy weithio gyda dau grŵp bach o bobl ifanc o flynyddoedd 10 ac 11.

Roedden i eisiau gweithio gyda rhai o'r dysgwyr mwyaf bregus a fyddai'n elwa fwyaf ar y cyfle i ddod at ei gilydd a dysgu mwy am ACRh yn fy marn i.

Roeddwn i eisiau rhoi'r cyfle iddynt rannu eu profiadau am rywedd, rhywioldeb, cydberthnasau ac iechyd meddwl ac i ddefnyddio'r profiadau hyn i lywio'r cwricwlwm newydd.

Cyfarfûm am awr gyda phob grŵp a defnyddiais y gweithgareddau Beth sy'n aflonyddu arnoch chi?, Rhedfa a phlatiau STOPIO/DECHRAU i ennyn trafodaethau am ACRh yn ein hysgol. Yr hyn ddaeth i'r amlwg oedd bod pobl ifanc eisiau siarad am bethau nad oedd yn rhan o'r cwricwlwm ACRh mewn gwirionedd, ond eu profiadau o fwlio a phroblemau iechyd meddwl. Roedd gofid gennyf glywed am gymaint roedd pobl ifanc yn teimlo nad oedd staff yn eu gwerthfawrogi, a'r anwybodaeth a'r gwahaniaethu ynghylch rhyw a rhywioldeb a brofwyd ganddynt ar draws yr ysgol.

Roedd gan y grŵp ddiddordeb mawr yn y drafodaeth ond nid oedd awr yn ddigon! Gadawodd rai o'r bobl ifanc wedi cynhyrfu oherwydd nad oedd digon o amser i orffen y sgysiau neu weithio drwy rai o'r problemau a godwyd yn rhan o'r sesiwn.

Ar ôl y sesiwn aeth un person ifanc adref ac ysgrifennu llythyr ataf am ei brofiad o ddod allan yn hoyw, a sut roedd am i bethau fod yn wahanol i bobl ifanc LGBTQ+ eraill yn ein hysgol.

Fy nghanasg nesaf oedd dysgu mwy am y cwricwlwm ACRh. Cyfarfûm â grŵp o 15 o bobl ifanc ym mlynedddeg deg ac un ar ddeg i edrych ar yr hyn roeddent nhw'n ei ddysgu a beth roeddent eisiau ei ddysgu yn rhan o'r cwricwlwm ACRh newydd. Dyma oedd fy ngrŵp ACRh cyntaf. Defnyddiom y cardiau CRUSH a'u trefnu i gategorïau, a sbardunodd drafodaeth yn y grŵp am eu profiadau o ACRh.

Nesaf, gwnaethom greu cardiau galw lle ysgrifennodd pobl ifanc eu barn am ACRh a sut yr hoffent i bethau ddatblygu yn ein hysgol.

Gwnaeth yr archwiliad creadigol yn glir yr hyn yr oeddwn yn ôl pob tebyg yn ei wybod eisoes – bod bylchau mawr rhwng yr hyn rydyn ni'n ei addysgu i bobl ifanc yn y cwricwlwm a'r hyn maen nhw eisoes yn ei wybod ac eisiau ei wybod.

Roedd pobl ifanc yn feirniadol o'n hymagwedd at ACRh sy'n rhoi gormod o bwyslais ar fioleg yn eu barn nhw. Dywedon nhw ei bod hi'n teimlo eu bod yn cael eu haddysgu am 'fridio' yn hytrach na chydberthnasau ac emosiynau yn eu barn nhw.

Roeddent eisiau dysgu am agweddau cadarnhaol rhyw a chydberthnasau a siarad am bethau megis cyfathrach.

Roeddent yn glir bod angen rhagor o hyfforddiant ar athrawon, yn enwedig o ran bywydau a chymunedau LGBTQ+. Maen nhw eisiau bod athrawon yn fwy ymwybodol o'r problemau y gallai pobl ifanc LGBTQ+ eu hwynebu, fel bod modd iddynt helpu i sicrhau bod pobl o bob rywedd a rhywioldeb yng nghymuned ein hysgol yn gallu mynegi eu hunain fel y maen nhw a theimlo eu bod yn cael eu derbyn.

Canfyddiadau'r archwiliad creadigol

Mae pobl ifanc eisiau...

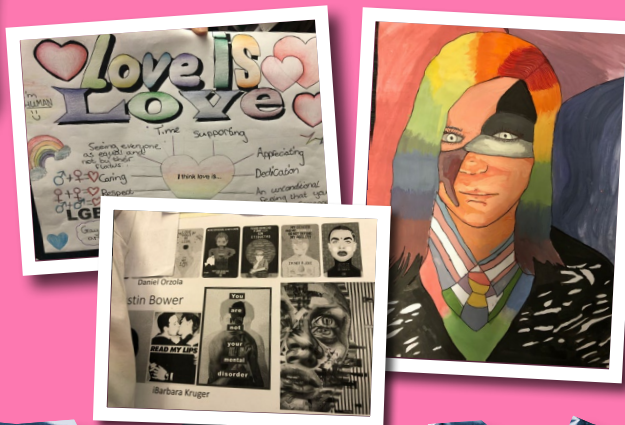
- 1 y 'sgyrsiau rhyw' i gynnwys mwy ac i'r ACRh fod yn fwy diddorol, yn llai plentynnaidd ac i ganolbwyntio ar agweddau cadarnhaol cydberthynas rhywiol iach.
- 2 mwy ar wahanol fathau o gydberthnasau.
- 3 gwersi ACRh i fod yn llai lletchwith ac yn llai biolegol, felly am 'gydberthnasau dynol' yn hytrach na 'bridio'.
- 4 i beidio â gwahaniaethu yn ôl rhywedd mewn gwersi ACRh.
- 5 y staff sy'n cymryd rhan i fod yn fwy agored eu meddwl ac yn fodlon trafod agweddau cadarnhaol rhyw a chydberthnasau rhyw, megis cyfathrach.
- 6 diweddarau hyfforddiant athrawon, yn enwedig o ran LGBTQ+. Maen nhw eisiau i bobl fod yn fwy ymwybodol o faterion y gallai pobl ifanc LGBTQ+ eu hwynebu.
- 7 i sicrhau bod pobl o bob rhywioldeb yn gallu mynegi eu hunain yn y ffordd y maen nhw, a theimlo eu bod nhw'n cael eu derbyn yng nghymuned ein hysgol ac yn ein cymunedau.

Grŵp celf LGBTQ+

Canfyddiad allweddol o'r archwiliad creadigol oedd bod pobl ifanc yn teimlo nad oedd pobl ifanc LGBTQ+ yn cael eu cefnogi yn ein hysgol. Mewn ymateb i hynny, rydyn ni wedi sefydlu grŵp LGBTQ+ newydd sy'n seiliedig ar y celfyddydau.

Arweinir y grŵp gan ein hartist preswyl ac mae'n cynnwys mwy na 12 o bobl ifanc LGBTQ+ a'u cyfeillion ar draws blynnyddoedd 8 i 11. Mae'r grŵp wedi bod yn cael ei gynnal am 4 mis a hyd yn hyn maen nhw wedi cwblhau eu prosiect ffotograffiaeth cyntaf yn yr ysgol a'r gymuned ehangach. Roedd hyn yn cynnwys cyfres o ddelweddau gydag wynebâu wedi'u paentio gyda baneri LGBTQ+ gwahanol.

Mae'r grŵp hefyd wedi dechrau cefnogi athrawon i greu cwricwlwm ACRh ar y cyd drwy ddylunio posteri gyda ffeithiau LGBTQ+. Roedd y gweithgaredd hwn yn agored i holl ddisgyblion blwyddyn 7 sydd wedi creu poster CARIAD YW CARIAD.

Mae'r grŵp, a ysbrydolwyd gan gynhadledd CARIAD AGENDA dros yr haf yn Sain Ffagan (2020) yn gweithio tuag at arddangosfa a stori ddigidol o ymwneud y grŵp â'r thema MAE CARIAD* YN... Mae'r prosiect wedi cynnwys rhai pobl ifanc yn edrych ar gariad ar draws y cwricwlwm, gan dynnu ar ei wreiddiau Groegaidd hynafol (agápe, éros, philía, philautia, storgē, and xenia).

Mae pobl ifanc wedi bod yn gwneud ymchwil i hunaniaethau a mynegiannau cyfoes, yn ogystal ag artistiaid, gwleidyddion a chyfreithiau cydraddoldeb a gwahaniaethu ledled y byd.

Mae eu gwaith ymchwil yn llywio eu prosiectau celf fel grŵp ac yn unigol.

Mae ein myfyriwr yn gwneud pen Medusa gyda phob un o'r 25 o nadroedd yn cynrychioli rhyweddau a rhywioldebau gwahanol.

Gwnaethon nhw ddewis y rhif hwn i gysylltu â'r stori y mae Diwrnod Santes Dwynwen ar 25 Ionawr yn seiliedig arni (Diwrnod Sant Ffolant Cymru). Honnir i Dwynwen droi ei charwr yn floc o rew ar ôl gwrthod ei gynigion rhywiol, ac ni wnaeth hi briodi erioed.

Llysgenhadon iechyd a lles

O'r archwiliad creadigol, gwnaed yn glir fod pobl eisiau yn awyddus i bethau newid yn ein hysgol. Gwnaethant gyflwyno eu syniadau i'r senedd ieuenticid a benderfynodd eu bod eisiau cael llysgenhadon iechyd a lles yn yr ysgol a allai gynnig gwybodaeth a chefnogi eu cyfoedion. Mae grŵp o 14 o bobl ifanc newydd orffen eu hyfforddiant ac maen nhw ar fin dechrau eu rôl newydd.

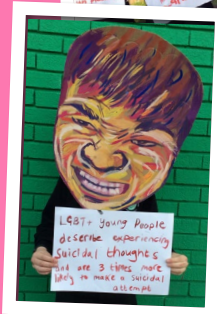
Cyflwyno ACRh holistaidd drwy'r celfyddydau mynegiannol

Mae'r celfyddydau mynegiannol, sydd wedi'u hwyluso gan ein hartist preswyl, wedi bod yn ffordd bwerus iawn i ddod â meysydd gwahanol o'r cwricwlwm at ei gilydd ar ystod o faterion ACRh.

Roedd gweithgareddau ein Diwrnod Defnyddio'r Rhyngrwyd yn Fwy Diogel 2020 yn cynnwys pobl ifanc yn edrych ar yr holl bethau y dylai pobl ifanc fod yn rhydd i fod pan fyddant ar-lein gyda phosteri **#freetobe**.

Trwy gyfuno ein prosiect pen mawr gyda themâu mynegiadaeth ar gyfer Wythnos Iechyd Meddwl Plant, creodd ein myfyrwyr cyfres o ddatganiadau gweledol brawychus yn tynnu sylw at anghenion iechyd meddwl pobl ifanc.

Ar gyfer **Wythnos Gwyddoniaeth Prydain**, gwnaeth ein grŵp ffotograffiaeth greu delweddau gan gyfuno gludweithiau/dyfeisiadau i edrych ar rôl gwyddoniaeth a delwedd gorfforol.

Beth sydd nesaf?

Symud tuag at ddull gweithredu ysgol gyfan

Dros haf y llynedd, cyflwynais ganfyddiadau'r archwiliad creadigol i athrawon mewn cynhadledd addysg cydberthnasau a rhywioldeb yng Nghanolfan yr Holl Genhedloedd, Cymru. Rhannais y canfyddiadau hefyd gyda staff yn ein hysgol gyfan fel rhan o noson hyfforddiant mewn swydd.

Cafwyd ymatebion cymysg gan staff – mae rhai yn obeithiol ac yn gefnogol iawn ac roedd eraill yn gwrthwynebu rhai o'r newidiadau. Rydyn ni'n ymdrin â'r gwrthwynebiad hwn yn araf i geisio newid diwylliant staff ledled yr ysgol gyfan.

Ym mis Mawrth, byddaf yn hyfforddi'r llywodraethwyr, gan rannu'r gwaith rydyn ni bod yn ei wneud hyd yn hyn gyda nhw, ac rydyn ni eisoes yn gweld effaith prosiectau creadigol yr ysgol gyfan megis "MAE CARIAD* YN..."

Mapio ACRh ar draws y cwricwlwm a mwy o archwiliadau creadigol

Mae'r grŵp ACRh y gwnaethom ei sefydlu'r llynedd naill ai wedi gadael yr ysgol neu yng nghanol eu harholiadau, felly rydyn ni wedi sefydlu grŵp newydd o 25 o bobl ifanc ym mlynedd oedd 10 ac 11 sydd wedi gwirfoddoli i gymryd rhan. Rydyn yn mynd i fapio pa ACRh sy'n digwydd ar hyn o bryd ar draws pob maes o'r cwricwlwm, a defnyddio mwy o ddulliau creadigol i gofnodi eu profiadau a'u gobeithio ar gyfer y pwnc. Rydyn ni hefyd yn mynd i weithio gyda phobl ifanc cyfnod allweddol 3 i ddylunio taflen wybodaeth ar gyfer rhieni am y cwricwlwm ACRh newydd.

